

A RÁDIÓ MELLETT

SZÉCHENYI ÜRÜGYÉN

Csaknem két hete, hogy a *Zsebrádiószínház* egy alig több mint negyedórás jelenetet sugárzott. Meghallgattam ugyan a minihangjátékot, de bevallom, nem tulajdonítottam különösebb jelentőséget *von Felsenthal* rendőr főtanácsos és az álbolond gróf disputájának, vagy ha tulajdonítottam is, legfeljebb erkölcsi érzékem berzenkedett. Azt hittem ugyanis — s talán nem is minden ok nélkül —, hogy a szerző, *Eörsi István* immár a második bört nyúzza le ugyanarról a rókáról: először megírt egy egész estét betöltő színművet a Pesti Színház számára — *Széchenyi és az árnyak* címmel, aztán pedig kiemelt ebből egy jellemző részletet — a *Rádiószínház* számára. Nos, nem lenne túl nehéz kimutatni a két darab szövege közötti hasonlóságot, sőt azonosságot, arról nem is szólva, hogy mindkét előadás főszerepét *Várkonyi Zoltán* játszotta. Mégsem hiszem, hogy ildomos lenne a méricskélés, mint ahogy az íróval szembeni erkölcsi fenntartásokat is félre kell tenni. A rádióbemutatónak ugyanis az kölcsönzött érdekességet, hogy a műsorszerkesztés jóvoltából a múlt héten szokatlanul összetett, árnyalt és szerfelett hatásos ismeretterjesztő-szemléletformáló akcióban volt részünk.

Főlétsleges azon meditatlni, hogy mi született előbb: az *Egy látogatás* című jelenet vagy a *Széchenyi drámai ábrázolásáról* című kerekasztal-beszélgetés, s gyanítom, azt is főlétsleges kutatni, hogy a *kishangjáték* illusztrálta-e az izgalmas ismeretterjesztő műsort vagy fordítva. A lényeg az, hogy a Széchenyi-téma a levegőben van, egyik drámai megközelítése — igaz, még halványan, de már — két héttel ez előtt felkeltette az érdeklődést, s ezt követte a tudományos megközelítés. Persze, oldottan és egyértelműen — *A Dunánál* című történelmi figyelő hagyományaihoz híven. A műsorvezető, *Hanák Péter* ezúttal is azt tűzte ki célul, hogy mint legutóbb a *Görgey-ügyet*, most a Széchenyi-problémagombolyagot bogozza ki vitatársaival. Jól választotta ki beszélgetőpartnereit: az író, *Eörsi István* magával hozta felfokozott morális érzékenységét, valamint színpadra is átörökített Széchenyi-koncepcióját; a kritikus, *Földes Anna* a történelmi dráma

iránti érzékét; a történész vitavezető pedig a maga sajátos nézőpontját. Ez a nézőpont nem rigorózan merev ugyan, de meglehetősen szigorú, ebből a látószögéből kiszorul az elvont moralizálás és az adott kor adott körülményeitől elrugaszkodott historizálás, ám kitágul, amint a művész és a kritikus igyekezetével és jóindulatával találja szemben magát. Nem csoda, ha a barátságos véleményütköztetésből a múlt hét talán legszokrázóbb adása csiholódott ki.

A magyarázat valószínűleg abban rejlik, hogy mindhárman érvényesíteni szerették volna a saját közelítésmódjukat, s egymással felelő, egymást kiegészítő gondolataik óhatatlanul arra kényszerítették a figyelmes hallgatót, hogy megfogalmazza a maga álláspontját is. A művész a vergődő embert láttatta, aki cselekvési (döntési) lehetőségek híján gúnyt űz a történelemből; a kritikus felismerte és felismertette, hogy ez a groteszk játék már nemcsak és nem is elsősorban gróf Széchenyi Istvánról szól, hanem a magyar történelem egész sor tragikus sorsú személyiségéről; a szakkutató pedig belátta, hogy lehet, sőt érdemes a régmúlt ürügyén a máról is beszélni, de csak úgy, ha az ürügy legalább fő vonásaiban tükrözi a történelmi valóságot.

Amikor ezzel a következtetéssel summáztam a vitát, akkor bántam igazán, hogy csupán félfüllel hallgattam a *Zsebrádiószínház* bemutatóját. Hiszen a kishangjáték akár el is dönthette volna, hogy kinek van igaza, akár a legszemléletesebb illusztráció érzékeltethette volna, hogy csakugyan indokolt-e a történészek óvatosságát az (ál)történelmi parabolákkal szemben. Szerencsére gondoltak erre a műsorszerkesztők is, mert a csúcsideben sugárzott ismeretterjesztő műsor után megismételték az *Egy látogatás* című jelenetet. S az újrhallgatás során kiderült, hogy Széchenyi csak és csakis akkor példázza a körülményeit meghaladó történelmi személyiséget, ha hanghordozásában, mozdulataiban, s ami talán a legfontosabb: problémalátásában is hamisítatlan Széchenyi István marad. Jó lenne minél gyakrabban élni az ilyen és efféle szemléletformáló akciókkal.